

VÝVOJ NUTNEJ OBRANY A KRAJNEJ NÚDZE V MEDZIVOJNOVOM ČESKOSLOVENSKU (AJ VO SVETLE „PRVÝCH“ POKUSOV O UNIFIKÁCIU TRESTNÉHO PRÁVA)

DEVELOPMENT OF SELF-DEFENCE AND NECESSITY IN INTERWAR CZECHOSLOVAKIA (ALSO IN THE LIGHT OF THE „FIRST“ ATTEMPTS TO UNIFY CRIMINAL LAW)

Miroslav Fico

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Po vzniku Československej republiky platil na našom území v oblasti trestného práva právny dualizmus. Vychádzal z ustanovení tzv. recepcnej normy, a teda v českej časti republiky platili rakúske právne predpisy (predovšetkým zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinoch, prečinoch a priestupkoch a zákon č. 119/1873 ř. z. – trestný poriadok) a na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi predpisy uhorské (hlavne zák. čl. V/1878 – trestný zákon o zločinoch a prečinoch, zák. čl. XL/1879 o priestupkoch). Vzhľadom na uvedené skutočnosti autor vo svojom článku analyzuje právnu úpravu nutnej obrany a krajnej núdze, a to v oboch právnych úpravách. Vo svojom článku sa zameriava na opis jednotlivých znakov nutnej obrany a krajnej núdze v uvedenom období, ich vzájomné porovnanie, poukázanie na spoločné prvky príp. rozdiely. Autor sa v článku zároveň snaží o zachytenie snáh o unifikáciu odvetvia trestného práva.

ABSTRACT

The field of criminal law applied legal dualism in our country after the formation of the Czechoslovak Republic. Legal dualism was grounded in the provisions of a so-called receptive standard, i.e. the Czech part of the republic applied Austrian legal regulations (mainly Act No. 117/1852 Coll. on crimes, misdemeanours and delicts and Act No. 119/1873 Coll. – Criminal Procedure Code), and the Slovak territory and Subcarpathian Russia applied Hungarian regulations (mainly Act Section V/1878 – Criminal Law on crimes and misdemeanours, Act Section XL/1879 on Delicts). Regarding the foregoing facts, the author analyses in its article the legislation of facts of a case related to the private self-defence and necessity, in both of the legislations. The article is focused on the description of particular features of the private self-defence and necessity within the specified time period, their mutual comparison, referring to common features or differences. The author tries to depict all efforts to unify the field of criminal law.

I. ÚVOD

Problematika (a teda vnímanie, hodnotenie) inštitútov nutnej obrany a krajnej núdze je pomerne široká. Predmetným inštitútom sa právnici venovali už (aj) v stredoveku, aj keď je možné konštatovať, že (nutná) obrana sa (v porovnaní s krajinou núdzou) považuje vo všeobecnosti za inštitút, ktorému sa právni myslitelia venovali detailnejšie, v jednotlivých práv-

nych poriadkoch bola rozpracovaná podrobnejšie.¹ Aj z hľadiska chronologického bola krajná núdza upravená v (stredo)európskych právnych systémoch neskôr, resp. jej úprava nebola taká „vyčerpávajúca“. Predmetné inštitúty našli svoje „vyjadrenie“ aj v právnom poriadku medzivojnovej Československej republiky. V predložennom článku sa pokúsim o poskytnutie „náhľadu“ na ich úpravu v tomto období, a to jednak z pohľadu stavu právneho dualizmu, a teda ich právneho zakotvenia v predchádzajúcej úprave práva uhorského a rakúskeho, ako aj z pohľadu prvých pokusov o unifikovanie (a kodifikáciu) oblasti trestného práva na našom území a ich premietnutia do navrhovaných zmien nutnej obrany a krajnej núdze.

II. NUTNÁ OBRANA, KRAJNÁ NÚDZA V UHORSKÝCH A RAKÚSKYCH PRÁVNÝCH PREDPISOCH

Pri snahe o čiastočnú analýzu inštitútov nutnej obrany a krajnej núdze v prvej Československej republike je prirodzene potrebné vychádzať z úpravy trestného práva hmotného v danom období. 28. októbra 1918 bol prijatý zákon č. 11/1918 Zb. z. a n. o zriadení samostatného štátu československého. Táto tzv. recepcná norma, ktorej autorom bol JUDr. A. Rašín² vo svojom čl. 2 stanovila, že „všetky doterajšie zemské a ríšske zákony a nariadenia zostávajú dočasne v platnosti“. Národný výbor teda za účelom toho, aby „nenastali zmätky a bol upravený nerušený prechod ku novému štátnemu životu“³ aj v oblasti trestného práva zachoval dovtedajšie status quo. Podobne tiež: Pre medzivojnový právny život bol určujúci jeho článok 2 (vlastná recepcná norma), ktorý zakotvoval recepciu dosiaľ platného (teda rakúskeho a uhorského) práva. Táto (norma – pozn. autora) bola v medzivojnovom Československu považovaná za úplne zásadnú otázku, a preto sa ňou tiež zaoberalo mnoho právnych vedcov – teoretikov a praktikov.⁴ V Čechách po vzniku republiky teda (v zásade) platili rakúske právne predpisy, a to vo vzťahu ku inštitútom nutnej obrany, krajnej núdze a trestnému právu hmotnému hlavne zákonník č. 117/1852 ř. z. o zločinoch, prečinoch a priestupkoch. Na území Slovenska platili predpisy uhorské, hlavne zák. čl. V/1878 – Trestný zákon o zločinoch a prečinoch.⁵

Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch (ďalej aj ako „uh. Tr. z.“), ako aj každý na území Slovenska neskôr platný trestný zákon, upravoval inštitút nutnej obrany. V predmetnom zákonníku bola táto obrana upravená a pojmovo vymedzená ako tzv. oprávnená obrana. Bola upravená v Diele I, Hlave VII a z hľadiska systematiky zákona bola zaradená medzi Dôvody vylučujúce alebo zmierňujúce „pričitateľnosť“. V súlade s vtedajšou platnou právnou úpravou medzi uvedené dôvody patrili okrem iných aj napríklad Bezvedomie a duševná porucha (§76), Neodolateľné donútenie (§77), Krajná núdza (§80) alebo Omyl (§81, §82).

Oprávnená obrana bola v § 79 uh. Tr. z. upravená nasledovne:

„Oprávnená je obrana, ktorú treba, aby sa odvrátil bezprávný a bezprostredný útok smerujúci proti osobe alebo majetku napadnutého alebo niekoho iného, alebo ich ohrozujúcich.“

„Prekročenie medzí oprávnenej obrany zo strachu, z ľaku alebo zo zmätku nie je trestné“

¹ V tejto súvislosti pozri napr.: FICO, M.: Právna úprava inštitútu sebaobrany v Tripartite, In: Historický vývoj súkromného práva v Európe (Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 27. – 28. mája 2011 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach), Košice, 2011, str. 52-65.

² Pozri napr.: GRONSKÝ, J.: Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa I 1914-1945, Nakladatelství Karolinum, Praha 2005, str. 40.

³ Vyjadrenie z úvodnej časti predmetnej právnej normy – pozn. autora.

⁴ HORÁK, O.: Trestní právo meziválečného Československa (Vybrané otázky), In: Československé trestní právo v proměnách věků, Masarykova univerzita, Brno, 2009, str. 77.

⁵ V súvislosti s recepcnou normou a unifikáciou práva pozri napr.: GÁBRIS, T.: Právo a dejiny (Právnohistorická prepedutika), Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Slowakow w Polsce, Kraków, 2012, str. 199 a nasl., v ktorej autor okrem analýzy problematiky poukazuje aj na práce rôznych autorov zamerané na predmetnú problematiku.

Zákonodarca teda upravoval inštitút oprávnenej obrany bez bližšej zákonnej špecifikácie jej rozsahu resp. primeranosti. Obranu charakterizoval, resp. jej „medze“ určoval v zmysle oprávnenosti, ktorá je potrebná na odvrátenie útoku. Svoju pozornosť zákonodarca zameriaval prevažne na charakteristiku útoku, ktorý na splnenie podmienok oprávnenej obrany musel byť bezprostredný a bezprávny. Uvedené vymedzenie útoku bolo (a aj do dnešných dní je) v súlade s teoretickými pohľadmi na podstatu tohto inštitútu. Zmysel nutnej obrany súvisí s pojmom útoku, pretože iba proti útočníkovi je nutná obrana prípustná. Útok je nielen v rozpore s normatívnou platnosťou právneho poriadku, ale aj s jeho empirickou platnosťou. Útočník popiera, že je spolunositeľom základného právneho poriadku, a dáva najavo, že pre neho zákazy a príkazy neplatia.⁶

Predmetný útok musel podľa dikcie zákona smerovať (resp. ich ohrozovať) proti osobnej integrite alebo majetku a obrana bola prípustná nielen u napadnutého, ale oprávnený na jej realizáciu bol aj niekto iný. Beztrestnosť konania nutnej obrany je v práve zachytená a uznávaná oddávna, tomuto inštitútu sa právnici venovali už v stredoveku. Z hľadiska skúmania podmienok akceptácie obranného konania sa spoločnosťou resp. právom uznávané podmienky a „mantinely“ obrany postupne rozširovali. Okruh spoločenských vzťahov, voči ktorým mal podľa uhorskej úpravy útok smerovať bol čiastočne obmedzený, a to na osobu alebo majetok. Útok na osobu treba však brať v širšom zmysle a rozumie sa ním nielen bezpečnosť telesná, ale i voľnosť pohybu, a voľnosť po stránke pohlavnej a mravnej, ba prax sem zahrňuje i česť.⁷

Pri uvádzaní tejto prvotnej právnej úpravy inštitútu nutnej obrany platnej na Slovensku však považujem za potrebné poukázať na skutočnosť, že ako jediná (až do rekodifikácie slovenského trestného práva hmotného zákonom č. 300/2005 Z. z.) poskytovala osobe, ktorá prekročila hranice oprávnenej obrany zo strachu, ľaku alebo zo zmätku beztrestnosť.⁸ Právna teória rozoberá túto problematiku v rámci excesu (vybočenia z medzí nutnej obrany). V rámci vybočenia z medzí nutnej obrany popri najčastejšie sa vyskytujúcim delení na exces intenzívny (obrana je neprimeraná útoku, použitie silnejších prostriedkov na odvrátenie útoku než bolo potrebné) a extenzívny (útok už skončil alebo ešte ani nezačal a dochádza ku uplatneniu „obraný“) niektorí autori rozlišujú ešte exces sthenický (prekročenie hraníc nutnej obrany z hnevu, pomsty apod.), resp. exces asthenický (prekročenie hraníc zo strachu, zľaknutia, zmätku a pod.).⁹ Sthenický exces je tiež niekedy nazývaný aj excesom jarým, asthenický excesom chabým.¹⁰

Právna úprava nutnej obrany teda do úvahy brala aj subjektívny prvok pri reakcii na útok, a to strach, ľak alebo zmätok. Je potrebné uvedomiť si, že tieto emócie vychádzajú z vnútorného prežívania toho ktorého jedinca, v objektívnom svete ako také nie sú prirodzene presne „merateľné“.

Predmetné emócie je vo všeobecnosti potrebné skúmať z interdisciplinárneho pohľadu za využitia iných spoločensko – vedných disciplín. Napr. strach je biologicky signálna emócia (signál ohrozenia), ktorá má zároveň určitú vrodenu zložku, na ktorú nadväzuje podmieňova-

⁶ DOLENSKÝ, A.: Nová koncepcie nutné obrany, In: Bulletin advokacie č. 1/1994, str.19.

⁷ FRIEDL, Š.: Obrana a núdza, In: Právny obzor 1944, číslo 2, str. 51.

⁸ Súčasná platná právna úprava v Slovenskej republike v § 25 zákona č. 300/2005 Z. z. – Trestný zákon, upravuje opätovne tento druh excesu nasledovným spôsobom:

„(2) Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku, najmä k jeho spôsobu, miestu a času, okolnostiam vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu.

(3) Ten, kto odvracia útok spôsobom uvedeným v odseku 2, nebude trestne zodpovedný, ak konal v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia.“.

⁹ Pozri napr. SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: Základy trestní odpovědnosti. Nakladatelství Orac, Praha 2004, str.156.

¹⁰ SOLNAŘ, V. : Trestní právo hmotné, Část obecná, Nákladem knihovny sborníku věd právnických a státních, Praha 1947, str. 108.

nie a učenie, pričom sa tu uplatňuje individuálna reaktivita a typové osobitosti vyššej nervovej činnosti a pokladá sa za jeden z podstatných psychologických činiteľov. Strach je podmienená forma bolestivej reakcie, ktorá má vrcholne potrebnú funkciu motivovať a posilniť to správanie, ktoré viedlo k odstráneniu bolesti.¹¹

Zmätok – psychické rozpoloženie, kedy obranca nevie alebo nechápe čo, príp. prečo sa niečo okolo neho deje, alebo nevie na dané podnety vhodne zareagovať. Preto sú pomerne častou reakciou buď príliš pasívne, alebo naopak príliš aktívne reakcie.

Zľaknutie – ide veľmi krátkodobý, ale o to intenzívnejší, takmer reflexívny pocit ohrozenia¹²

V zásade pri posudzovaní a hodnotení vplyvu predmetných emócií na konanie človeka pri obrane vždy vnímame a hodnotíme celú osobnosť obrancu. Ak človek vníma podnety v rámci určitej situácie ako ohrozujúce, znamenajúce pre neho nebezpečenstvo, dostaví sa okamžite zmena jeho pocitového vyladenia, aktivizuje sa centrálna nervová sústava a dochádza ku fyziologickým zmenám v organizme. Určité vyhranené spôsoby reagovania na aktuálne nebezpečenstvo sú zároveň stratégiami záťažových situácií a môžu sa vzájomne prelínať. Ich použitie závisí hlavne na tom, ako človek určitú situáciu vníma a hodnotí (nebezpečenstvo) vrátane jej anticipácie. Vplyv psychiky človeka pri spustení a priebehu stresovej reakcie je zreteľný a rozhodujúci najmä na začiatku celého deja, kedy dochádza k automatickému zhodnoteniu situácie – stresora, či ako situáciu škodnú alebo neškodnú, za následného emocionálneho doprodu, ktorý určí zapojenie ďalších neuroendokrinných mechanizmov, ktoré ďalej prebiehajú autonómne.¹³

Z uvedeného krátkeho náčrtu „problematiky“ je teda zrejmé, že subjektívne okolnosti ako strach, zmätok či zľaknutie sa sú v spojitosti s nečakaným útokom spôsobilé privodiť nemožnosť správneho zhodnotenia konkrétnej situácie. Zákonodarca teda obrancovi pri prekročení hraníc oprávnenej obrany za spolupôsobenia týchto emócií poskytoval beztretnosť. Ich výpočet upravil taxatívne.¹⁴ Sthenické faktory ako hnev, pomsta či zlosť, ktoré môžu byť (a aj nesporne sú) pri útokoch rovnako prítomné vo vnútornom prežívaní obrancu, nebral zákonodarca do úvahy.¹⁵

V súvislosti s predmetným ustanovením upravujúcim exces je ešte zrejme potrebné uvedomiť si skutočnosť, že zákonodarcom vyššie uvedené javy v zásade nenapĺňajú rámec oprávnenej obrany, ale (tak ako je to koniec koncov uvedené v zákonnom znení) pôjde o prekročenie jej hraníc a „zabezpečenia“ beztretnosti. Proti takémuto konaniu (obrancu), teda „paradoxne“ nutná obrana nebude vylúčená.

Uvedené vymedzenie excesu bolo pochopiteľne reflektované aj v rozhodnutiach súdov. Napríklad v súlade s vtedajšou rozhodovacou činnosťou súdov v prípade ak páchatel ráta s útokom poškodeného nie je možné priznať, že bol útokom, ktorý zastavil, privedený do ľaku a strachu.¹⁶

Právna úprava trestného práva hmotného v Čechách vychádzala zo zákonníka prijatého 27. mája 1852 - 117/1852 ř. z. (ďalej aj ako „rak. Tr. z.“) o zločinoch, prečinoch a priestupkoch, ktorý v podstate novelizoval Trestný zákonník o zločinoch a ťažkých policajných priestupkoch z roku 1803. Nutnú obranu predmetný zákonník upravoval vo svojom § 2 ako jeden z dôvodov vylučujúcich zlý úmysel. Podľa § 2 ods. g) rak. Tr. z. sa „*nepričíta konanie alebo*

¹¹ PARDEL, T. : Motivácia ľudskej činnosti a správania, SPN 1977, str. 197.

¹² BURDA, E.: K výkladu tretieho a štvrtého odseku nutnej obrany, In: Justičná revue 12/2006, str. 1813.

¹³ VYMĚTAL, J. : Lekárska psychologie, Portál, Praha 2003, str.329, 330.

¹⁴ Na rozdiel od platnej právnej úpravy nutnej obrany v Slovenskej republike v súčasnosti – pozn. autora.

¹⁵ V súvislosti s riešením „problematiky“ excesu v súčasnej právnej úprave zákonodarca vylučuje trestnú zodpovednosť obrancu v prípadoch, ak konal v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia.

¹⁶ NS ČSR Zm III 184/33.

opomenutie za zločin ak sa skutok stal z neodolateľného donútenia alebo pri výkone spravodlivej nutnej obrany. Že však išlo o spravodlivú nutnú obranu sa má mať za splnené iba v prípade, ak je z povahy osôb, miesta, zo spôsobu útoku alebo z iných okolností možné odvodnene hodnotiť, že páchatel použil iba obranu potrebnú na to, aby odvrátil od seba alebo iných protiprávny útok na život, slobodu alebo na majetok, - alebo že vybočil z medzí takejto obrany iba z vydesenia, zo strachu alebo zo zľaknutia. Takéto vybočenie sa však môže podľa povahy okolností trestať podľa ustanovenia druhého dielu tohto trestného zákonníka § 335 a 431 za čin trestný z nedbanlivosti.“

Dikcia zákona vzhľadom na útok umožňovala odvrátenie protiprávneho útoku. Zákonné znenie tu v porovnaní s „uhorskou“ úpravou síce priamo nevyžadovalo bezprostrednosť útoku, teoretické náhľady, ako aj prax však s touto podmienkou počítali. Útok musí byť prítomný, t.j. aspoň priamo hroziť a činnosť zločinná nesmie byť ešte skončená. Spravodlivá obrana nechce sankcionovať pomstu. Kedy je čin dokonaný, závisí na jeho povahe (ráze).¹⁷ Podobne tak: Útok musí byť prítomný, to znamená, že musí aspoň priamo hroziť.¹⁸

K nutnej obrane sa vyžaduje, aby to čo obžalovaný podnikol proti neoprávnenému útoku bolo objektívne potrebné k jeho odvráteniu a aby malo zreteľ ku životu a osobnej neporušenosti útočníka. Nestačí len subjektívne presvedčenie obžalovaného, že pokladal svoju obranu za potrebnú.¹⁹ Podobne tak vo vzťahu oprávnenosti obrany: Ak užil obžalovaný ku svojej obrane proti priamemu útoku, smerujúcemu proti jeho osobe, rovnakým spôsobom takej istej zbrane, akou proti nemu útočil poškodený, konal v oprávnenej obrane, akú predpokladá zákon.²⁰

Ak ide o primeranosť inštitútu vo vzťahu ku útoku, úprava platná v Čechách bola tiež z hľadiska zákonného vymedzenia stanovená odlišne. Spravodlivosť obrany bola splnená podľa rozličných okolností, z ktorých zákon príkladmo uvádzal povahu osôb, miesta, či spôsob útoku.

Útok musel smerovať proti životu, slobode alebo majetku. Úprava spoločenských vzťahov bola teda tiež čiastočne odlišná. Proti útoku na česť je teda podľa rakúskeho práva spravodlivá obrana vylúčená, avšak, pokiaľ nie je zároveň, ako tomu spravidla býva pri útoku na pohlavnú česť, útokom na slobodu.²¹

Exces z tohto inštitútu bol upravený ako vybočenie z medzí obrany. Bol upravený takisto taxatívnym vymenovaním spôsobov prekročenie oprávnenosti, a to iba z vydesenia, zo strachu alebo zo zľaknutia. V súlade so zákonnou úpravou bolo napr. rozhodnutie súdu, podľa ktorého pričítanie skutku, vykonaného ku odvráteniu protiprávneho alebo domnele protiprávneho útoku, ako zločinu je vylúčené aj pri prekročení miery skutku („nadmírnosti“), ak jedinou príčinou takéhoto vykročenia z medzí nutnej obrany bolo vydesenie, strach alebo zľaknutie vyvolané v páchatelovi útokom, pri odvrácaní ktorého nedodržel nutnú mieru.²²

Prekročenie medzí nutnej obrany je beztrestné aj v prípade, ak má (obranca) z dôvodu ľaku alebo prestrašenosti omylom za to, že sú splnené objektívne podmienky nutnej obrany.²³

Skutočnosť, že sa páchatel mohol pokladať za ohrozeného a donúteného ku obrane, že však vybočil z medzí nutnej obrany iba zo strachu, ho nezbaňuje zodpovednosti podľa § 335 zákonníka. Táto nedbanlivosť v zmysle poslednej vety § 2 g) sa nevzťahuje na povahu skutku podniknutého ku odvráteniu útoku, ale na pomer tohto skutku ku rozsahu nutnej obrany. Ne-

¹⁷ KALLAB, J.: Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské, Část obecná i zvlášti, Melantrich a.s. v Prahe 1935, str. 82.

¹⁸ SOLNAŘ, V. d. c. v pozn. č. 10, str. 107.

¹⁹ NS ČSR Zm IV 546/32.

²⁰ NS ČSR Zm IV 45/35.

²¹ KALLAB, J.: d. c. v pozn. č. 17, str. 82.

²² NS ČSR Zm I 79/27.

²³ Kr II 538/22.

dbanlivosť tu spočíva v možnosti rozpoznaní, že skutok nie je úmerný útoku a potrebe obrany. Tu stačí aj nedbanlivosť nevedomá.²⁴

Exces teda upravoval vybočenie z medzí spravodlivej obrany. Aj keď išlo o jeden z dôvodov vylučujúci zlý úmysel, predmetný exces mohol byť podľa svojej povahy trestaný za čin trestný z nedbanlivosti. Na uvedené konanie sa vzťahovali § 335 zákonníka upravujúci Všeobecný predpis upravujúci prečiny a priestupky proti bezpečnosti života a § 431 upravujúci konanie a opomenutie proti bezpečnosti tela.²⁵

Inštitút krajnej núdze bol v systematike uh. Tr. z. upravený (takisto ako nutná obrana) v Hlave VII - Dôvody vylučujúce alebo zmiernujúce pričítateľnosť.

Krajná núdza bola upravená v § 80 uh. Tr. z. takto: „*Netresce sa čin spáchaný v krajnej núdzi na záchranu života páchatel'ovho alebo jeho príslušníkov z bezprostredného nebezpečenstva náhodou vzniklého, ktoré sa inak nedá odvrátiť.*“²⁶

Núdzou nazývame taký stav, keď je možné bezprostredne ohrozený statok chránený právnym poriadkom zachrániť len obetovaním iného statku, alebo keď je možné splniť povinnosť iba porušením povinnosti inej.²⁷

Medzi podmienky, ktoré zákon pri tomto inštitúte vyžadoval teda patrilo bezprostredné nebezpečenstvo, teda nebezpečenstvo, ktoré musí priamo hroziť. Predmetné nebezpečenstvo musí hroziť páchatel'ovi alebo jeho príslušníkom. Podmienkou krajnej núdze bola aj podmienka tzv. subsidiarity. Táto podmienka vo všeobecnosti znamená, že hroziace nebezpečenstvo nie je možné za daných okolností odvrátiť ináč. Zároveň toto nebezpečenstvo musí hroziť ich životu.

V súvislosti s inštitútom krajnej núdze (a aj načrtnutým vnímaním stavu núdze v práve) je potrebné uviesť aj úpravu problematiky neodolateľného donútenia, ktoré je s krajnou núdzou v vzájomnej súvislosti.²⁸ Podľa § 77 uh. Tr. z. „*čin nemožno pričítať, keď bol páchatel' k nemu donútený neodolateľnou mocou alebo takou hrozbou, ktorá priamo ohrozovala život alebo telesnú neporušenosť jeho alebo jeho príslušníkov, ak nemohlo byť nebezpečenstvo odvrátené iným spôsobom.*“

Krajnú núdzu upravoval rak. Tr. z. vo svojom § 2 ako jeden z dôvodov vylučujúcich zlý úmysel (ustanovenia o obrane a núdzi boli zaradené spoločne). Podľa § 2 ods. g) zákona sa „*nepričíta konanie alebo opomenutie za zločin ak sa skutok stal z neodolateľného donútenia alebo pri výkone spravodlivej nutnej obrany*“. Inštitút krajnej núdze bol teda pojmovo upravený ako „neodolateľné donútenie“. Vtedajšia právna úprava ďalšie podmienky bližšie nešpecifikovala. Predmetný inštitút rozpracúvala vtedajšia veda trestného práva. Podmienky inštitútu, proporcionalitu, subsidiaritu, ich význam, vnímanie a pod. napomáhali spresňovať právni teoretici, ako aj rozhodovacia činnosť súdov.

Núdzou nazývame taký stav, pri ktorom k záchrane ohrozeného vlastného záujmu sa obetuje cudzí, menej významný záujem alebo pre splnenie významnejšej povinnosti sa poruší povinnosť menej významná.²⁹

²⁴ NS ČSR Zm I 574/29.

²⁵ Časť tohto článku upravujúca nutnú obranu bola už autorom publikovaná, bližšie pozri: FICO, M.: Vybrané aspekty právnej úpravy nutnej obrany v prvej československej republike. In: Pocta Eduardovi Vlčkoví k 70. narodeninám (sest. BUBELOVÁ, K.), Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2010, str. 109 – 115.

²⁶ V súlade s ust. § 78 uh. Tr. z. sa za páchatel'ových príslušníkov považovali pokrvní a zošvagrení v pokolení predkov a potomkov, súrodenci, deti súrodencov a bližší príbuzní, adoptívni rodičia, pestúni, osvojenci a chovanci, manželia a snúbenci, ako aj manželia súrodencov a súrodenci druhého manžela.

²⁷ SOLNAŘ, V.: d. c. v pozn. č. 10, str. 112.

²⁸ V tejto súvislosti pozri napr.: KEREČMAN, P.: Krajná núdza v slovenskom trestnom práve alebo o vzťahoch chránených záujmov, In: Právny obzor, 82, 1999, č.6, s. 507.

²⁹ KALLAB, J.: d. c. v pozn. č. 17, str. 83.

Do určitej doby bolo možné pod tento pojem pričítať aj „chorobné pudy – napr. perverzný pud pohlavný, hlavne homosexualitu“³⁰ V tejto súvislosti tiež podobne: chorobné pudy ani afekt nie je možné posudzovať ako stav núdze (inak Hye-Glunek). Môžu však vylučovať prítomnosť alebo byť posudzované ako poľahčujúca okolnosť.³¹

III. NUTNÁ OBRANA, KRAJNÁ NÚDZA A „PRVÉ“ POKUSY O UNIFIKÁCIU TRESTNÉHO PRÁVA

Je zrejmé, že stav právneho dualizmu nebol z dlhodobého hľadiska vyhovujúci. „Že unifikácia trestného práva hmotného je skutočne pre náš štát naliehavou úlohou, uzná isto každý, kto si uvedomí, že trestný zákonník rakúsky siaha svojimi základmi do storočia 18. a že aj trestný zákon uhorský prekročil už 50 rokov svojej účinnosti, a kto s týmto faktom zrovná hlbokú zmenu ideových hľadísk a politických pomerov, ktorá za túto dobu nastala.“³²

Preto sa počas trvania prvej Československej republiky uskutočnilo niekoľko snáh o prekonanie dualizmu a unifikáciu trestného práva. Obsahom každej z týchto snáh bola aj úprava inštitútov nutnej obrany a (krajnej) núdze. Vzhľadom na naliehavosť potreby unifikovať právo, vzniklo na základe zák. č. 431/1919 Zb. z. a n. o zriadení ministerstva pre zjednotenie zákonodarstva a organizácie správy v Československej republike nové (tzv. unifikačné) ministerstvo. Ministerstvo malo v súlade so zákonom dočasný charakter, jeho pôsobnosť mala končiť realizáciou vytyčeného cieľa – zjednotením zákonov a správy na celom území Československej republiky. Je však potrebné uviesť, že činnosť tohto ministerstva sa často dostávala do určitého „rozporu“ hlavne s Ministerstvom spravodlivosti. Nemalý vplyv na proces unifikácie práva mali tiež politické predstavy jednotlivých strán. Činnosť tohto ministerstva, často nejednoznačne (politicky) vymedzená, je teda vo všeobecnosti hodnotená skôr rozporuplne.³³

Prvý pokus o prekonanie dualizmu sa uskutočnil už v roku 1921, kedy bola vypracovaná osnova všeobecnej časti Trestného zákona. Komisia, ktorá vypracovala predmetnú osnovu, bola zvolená dňa 14. júna 1920 na porade odborníkov trestného práva, ktorej predsedal vtedajší minister spravodlivosti A. Meissner. Predsedom komisie bol prof. Dr. August Miříčka, jej členmi ďalej prof. Dr. Jaroslav Kallab, Dr. Albert Milota. Začiatkov prác na osnove sa zúčastnil aj prof. Dr. Josef Prušák, ktorý však v priebehu prác komisie zomrel. Práve prof. J. Prušák dostal na základe rozdelenia referátov pre všeobecnú časť trestného zákona za úlohu spracovať časť týkajúcu sa inštitútov (nutnej) obrany a (krajnej) núdze. Prof. Dr. Alois Hold v komisii zastupoval Nemeckú univerzitu v Prahe. Potom, čo sa v roku 1921 funkcie vzdal, už nemecká právnická fakulta do komisie nikoho nevyslala.³⁴ Referáty, ktoré boli vypracované jednotlivými členmi komisie boli následne diskutované na mnohých stretnutiach, ktorých sa zúčastnili minister spravodlivosti Dr. August Popelka, odborový predseda Ministerstva spravodlivosti Dr. Emerich Polák, odborový prednosta tzv. unifikačného ministerstva Dr. August Ráth. Zapisovateľom na týchto stretnutiach bol ministerský zástupca tajomníka Dr. Otto Scholz a Dr. Jarmila Veselá. Jednotlivé stretnutia sa uskutočnili v decembri 1920, ako aj v januári až marci 1921. Dr. A. Ráth bol neskôr preložený na Univerzitu Komenského v Bratislave a z tohto dôvodu sa zúčastnil iba prvých porád.³⁵ Podľa Úvodu predmetnej osno-

³⁰ LATA, J.: Vývoj inštitútu nutnej obrany a krajnej núdze v českých zemích, In : Trestní právo, 1999, č. 6, str. 21.

³¹ SOLNAŘ, V.: d. c. v pozn. č. 10, str. 114.

³² MILOTA, A.: Reforma trestního zákona v Československu, Právnická jednota na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, Bratislava, 1934, str. 6.

³³ V tejto súvislosti pozri napr.: KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P.: Kořeny a inspirace velkých kodifikací (příspěvek k aplikaci „Principu“ E. F. Smidaka), AVENIRA Stiftung, Luzern, 2008, str. 169.

³⁴ KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P.: d. c. v pozn. č. 27, str. 180.

³⁵ Úvody (Předmluvy) Osnovy všeobecnej časti trestného zákona, ako aj Přípravních osnov trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového ako členov tzv. užšej komisie zhodne uvádzajú prof. Dr. A. Miříčku, prof. Dr. J. Kallaba, Dr. A. Milotu a na začiatku prác aj prof. Dr. J. Prušáka. Ide nespochybniteľne o veľmi významné osobnosti vte-

vy všeobecnej časti trestného zákona, mali byť protokoly o jednotlivých stretnutiach následne systematicky spracované, a ak sa stane predmetný návrh zákonom, mali byť ako materiály k nemu vydané.³⁶ Výsledkom prác bolo teda v máji 1921 predloženie osnov všeobecnej časti trestného zákona, ktoré boli vydané aj v nemeckom jazyku.

Predmetný návrh všeobecnej časti trestného zákona upravoval nutnú obranu v § 21 podľa ktorého „*kto koná za tým účelom, aby ubránil seba alebo iného proti bezprávnemu útoku na telo, slobodu, majetok alebo iný statok, nie je trestný, ak to vykoná primeraným spôsobom.*“

Ak prekročí hranice primeranej obrany, môže súd znížiť trestnú sadzbu (§75). Ak takto vykoná z ospravedlniteľného prekvapenia alebo rozčúlenia vyvolaného útokom, nie je trestný.“

(Krajnú) núdzu upravoval návrh všeobecnej časti v § 22, podľa ktorého „*kto koná za tým účelom, aby odvrátil od seba alebo iného priamo hroziace nebezpečenstvo pre telo, slobodu, majetok alebo iný statok, nie je trestný, ak to vykoná primeraným spôsobom.*“

Trestnosť nie je vylúčená, ak je možné od toho, kto takto koná, rozumne požadovať, aby sa takéhoto konania zdržal, hlavne vzhľadom k možnosti odvrátiť nebezpečenstvo iným spôsobom, alebo k nepomerne menšej hodnote ohrozeného statku. Rovnako tak nie je trestnosť vylúčená, ak bol ohrozený povinný znášať hroziace nebezpečenstvo.

Ak prekročí konajúci hranice beztrestného konania v núdzi, môže súd znížiť trestnú sadzbu (§75), a ak to vykoná z ospravedlniteľného prekvapenia alebo rozčúlenia spôsobeného nebezpečenstvom, môže súd trest mimoriadne zmierniť (§78).“

Po skončení prác na všeobecnej časti trestného zákona sa začalo pracovať na časti osobitnej. Na porade komisie v júli 1924 boli práce na osobitnej časti predbežne ukončené, prišlo sa aj k revíziám časti všeobecnej. Všeobecná časť trestného zákona bola po jej vydaní v roku 1921 rozoslaná na posúdenie ústredným úradom, súdom, právnickým a lekárske fakultám, advokátskym, notárskym a lekárske komorám, riaditeľstvám väzníc, mnohým politikom, právnikom (a to aj v zahraničí) a pod. Cieľom tohto konania bolo zhromažďovanie relevantných informácií, posudkov, názorov o predloženej návrhu.³⁷ Následne ministerstvo v úvode³⁸ osnov Trestného zákona o zločinoch a prečinoch a zákona priestupkového príkladmo uvádzalo niektoré názory, články, posudky, ktoré boli logickým vyústením odborných debát o predloženej návrhu. K tomuto rekodifikačnému úsiliu sa zameriavali pochopiteľne i príspevky právnych teoretikov určené pre rôzne časopisy. Ako prvý príspevok tohto druhu sa objavuje práca predsedu tzv. profesorskej komisie Augusta Miříčky. Cieľom rekodifikačných prác mal podľa autora článku byť účinný boj proti zločinnosti, ktorý nemá byť vedený v duchu starej klasickej teórie, ktorá zastráňovala páchatel'a prísnosťou trestných sadzieb a krutosťou výkonu trestu, ale boj za použitie rôznych prostriedkov, teda popri treste aj tzv. zabezpečovacích opatrení v duchu novej pozitivistickej trestnoprávnej vedy.³⁹ Vypracovaný návrh všeobecnej časti trestného zákona bol prejednávaný okrem iného aj napríklad na nemeckom právnickom zjazde, ktorý sa uskutočnil v roku 1923 v Karlových Varoch, (druhom) vedeckom zjazde československých právnikov, uskutočnenom v roku 1925 v Brne. V priebehu roku 1925 sa konali spoločné porady členov komisie s referentmi komisie pre zmenu občianskeho zákonníka.

Ministerstvo pre zjednotenie zákonodarstva a organizácie správy v Československej republike predložilo predmetný návrh aj komisii slovenských právnikov pre obor trestného prá-

dajšej československej vedy trestného práva. Pozri napr.: SKŘEJPKOVÁ, P. (usp.), Antologie československé právní vědy v letech 1918 – 1939, LINDE PRAHA, Praha, 2009.

³⁶ Zátímní návrh obecné části trestního zákona, Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1921, str. 5.

³⁷ V tejto súvislosti pozri bližšie Úvod (Předmluvu) Přípravních osnov trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového, Ministerstvo spravedlnosti, Praha, 1926, str. 6.

³⁸ „Neskorších“, v roku 1926 vydaných – pozn. autora.

³⁹ MASOPUST, Z. (ed.): Právo a stát na stránkách Právnicka (150 let českého právnického časopisu), Praha, Ústav státu a práva AV ČR, 2011, str. 289.

va v Bratislave. Spoločne vytvorená komisia realizovala v dňoch 2., 3., 30. a 31. mája 1924 porady, ktorým predsedal vrchný štátny zástupca A. Kissich. Zo záznamov z jednotlivých porád je možné uviesť niekoľko výhrad resp. návrhov, či polemík slovenských právnikov k predkladanému návrhu osnovy všeobecnej časti trestného zákona.

Pokiaľ ide o návrh inštitútu nutnej obrany (§21):

- slovenskí právnici reflektovali skutočnosť, že odchýlka v porovnaní s uh. Tr. z. (§79, §80) pripúšťa obranu proti bezprávnemu útoku na každý statok, nielen proti osobe alebo majetku napadnutého, ako to upravovalo právo „uhorské“.
- uhorské právo vylučovalo trestnosť prekročenia medzí oprávnenej obrany zo strachu, z ľaku alebo zo zmätku. Rozdiel v navrhovanej úprave vychádzal z vylúčenia trestnosti v prípade, ak osoba prekročí hranice obrany z ospravedlniteľného prekvapenia alebo rozčúlenia vyvolaného útokom.
- slovenskí právnici argumentovali aj pojmovou nepresnosťou, keď v návrhu upravený pojem „iný statok“ navrhovali určiť resp. pojmovo vymedziť presnejšie, príp. nahradiť ho pojmom „právny statok“. Tento pojem a jeho vymedzenie sa v predkladanej osnove týkal aj úpravy inštitútu (krajnej) núdze.
- predloženej osnove bolo vytykané opomenutie úpravy prekročenia hraníc nutnej obrany z nedbanlivosti
- v osnove upravený pojem obrany vykonanej primeraným spôsobom bude, pri aplikácii inštitútu súdmi, možné podľa členov komisie vykladať nejednoznačne. Členovia komisie uvažovali v tejto súvislosti o pojmovom „ohraničení“ predmetného pojmu.

Návrh inštitútu (krajnej) núdze (§22):

- aj pri tomto inštitúte návrh umožňuje odvracanie nebezpečenstva priamo hroziaceho akémukoľvek statku a nielen hroziacemu životu páchatelovmu resp. jeho príslušníkom, ako to upravovalo uhorské právo.
- osnova nerieši resp. nevytvára jednoznačnú oporu pre riešenie prípadov (sporov) toho, či je konanie v (krajnej) núdzi potrebné považovať za prípady vylučujúce trestnosť, alebo pôjde o dôvod, ktorý ospravedlňuje konanie osoby.
- členovia komisie uvažovali nad potrebou riešenia prípadov, keď konanie v núdzi je konaním oprávneným, ktoré musí byť trpené a nezakladá dôvod na konanie v nutnej obrane.⁴⁰

Porady komisie pre reformu trestného zákona skončili v júni 1925. Odôvodnenie návrhu a záverečné práce boli vypracované v priebehu leta toho istého roku. V roku 1926 bola pod názvom (Prípravné) osnovy trestného zákona o zločinoch a prečinoch a zákona priestupkového uverejnená tzv. „profesorská osnova“⁴¹ trestného zákona. Predmetná osnova bola v zmysle uvedeného predložená ministerstvom spravodlivosti a vychádzala z osnovy vypracovanej v roku 1921. V úvode k tejto osnove sa Ministerstvo spravodlivosti určitým spôsobom dištancovalo od predloženého návrhu. Uviedlo totiž, že ide o prácu (vyššie) uvedených autorov. Ministerstvo im síce dalo k dispozícii svojich úradníkov a hradilo potrebné náklady, ale inak nemalo na obsah osnov vplyv.⁴² Táto opatrnosť, s ktorou ministerstvo odmietlo prevziať zodpovednosť za osnovy, je pochopiteľná z hľadiska politického, zvlášť pre ideové rozpory, ktoré panujú v dnešnej spoločnosti a ktoré je možné poznať aj v politickom rozvrstvení Národného

⁴⁰ Spracované podľa: NOŽIČKA, J. (sp.): Zatímní návrh obecné části trestného zákona (záznamy z porad slovenské komise pro obor práva trestního v Bratislavě), Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy spolu s Právníckou jednotou na Slovensku v Bratislavě, Praha, 1924, str. 54-55.

⁴¹ VLČEK, E.: Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, Masarykova univerzita, Brno, 2004, str. 38.

⁴² Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového, Ministerstvo spravedlnosti, Praha, 1926, str. 5.

zhromaždenia.⁴³ Vydaním tejto osnovy sa podľa slov ministerstva spravodlivosti poskytla celej verejnosti možnosť prispieť posudkami a námetmi k tomu, aby Národnému zhromaždeniu mohol byť následne predložený návrh čo najdokonalejší. Predmetná osnova bola vydaná aj v jazykoch nemeckom a francúzskom.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že predmetné osnovy sa odlišovali od pôvodných zákonov v mnohých podstatných ustanoveniach. Rovnako tak osnova z roku 1926 obsahovala oproti pôvodnému návrhu všeobecnej časti trestného zákona z roku 1921 určité odlišnosti, a to aj v častiach, ktoré upravovali nutnú obranu a krajnú núdzu.

Podľa § 24 (Prípravných) osnov trestného zákona o zločinoch a prečinoch, ktoré upravovali inštitút (nutnej) obrany: „(1) kto koná za tým účelom, aby ubránil seba alebo iného proti priamo hroziacemu alebo už trvajúcemu bezprávnemu útoku, nie je trestný, ak to vykoná primeraným spôsobom.

(2) Ak prekročí hranice primeranej obrany, môže súd znížiť trestnú sadzbu. Ak takto vykoná z ospravedliteľného prekvapenia alebo rozčúlenia vyvolaného útokom, nie je trestný.“

V porovnaní s návrhom predmetného inštitútu tak, ako bol vypracovaný v rámci osnov všeobecnej časti trestného zákona z roku 1921 teda došlo k jednej zmene. Táto sa týka charakteristiky útoku a to v zmysle „opomenutia“ zákonnej úpravy (právných) statkov, na ktoré sa má útok vzťahovať. Podľa osnovy z roku 1921 mal útok smerovať na telo, slobodu, majetok alebo iný statok. Osnovy z roku 1926 už takúto „špecifikáciu“ útoku neupravujú.⁴⁴

(Krajná) núdza bola upravená v § 23 osnov trestného zákona, podľa ktorého „(1) Kto koná za tým účelom, aby odvrátil od seba alebo iného priamo hroziace nebezpečenstvo pre telo, slobodu, majetok alebo iný statok, nie je trestný, ak to vykoná primeraným spôsobom.

(2) Trestný však je, ak bol povinný znášať hroziace nebezpečenstvo, alebo ak možno na ňom rozumne požadovať, aby sa zdržal takého konania, a to hlavne preto, že sám zavinil nebezpečenstvo, že ho mohol odvrátiť iným spôsobom, alebo že hodnota ohrozeného statku je nepomerne menšia než škoda, ktorú spôsobil.

(3) Ak prekročí konajúci hranice beztrestného konania v núdzi, môže súd znížiť trestnú sadzbu, a ak to vykoná z ospravedliteľného prekvapenia alebo rozčúlenia spôsobeného nebezpečenstvom, môže súd trest mimoriadne zmierniť“.

V prípade inštitútu (krajnej) núdze sa zmena oproti navrhovanému stavu z roku 1921 týkala (v zásade) otázky možnej trestnosti prípadov vybočenia z medzí krajnej núdze, a to jednak z dôvodu nedodržania zásady subsidiarity, ako aj zásady proporcionality. Návrh z roku 1921 v prípadoch nesplnenia resp. prekročenia podmienok krajnej núdze nevylučoval trestnosť takéhoto konania. Osnova z roku 1926 už v tejto súvislosti jednoznačne pojednáva o trestnosti takéhoto konania.⁴⁵

⁴³ MILOTA, A.: d. c. v pozn. č. 32, str. 9.

⁴⁴ Súčasná právna úprava inštitútu nutnej obrany podľa § 25 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. stanovuje, že: „(1) Čin inak trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom.

(2) Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku, najmä k jeho spôsobu, miestu a času, okolnostiam vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu.

(3) Ten, kto odvracia útok spôsobom uvedeným v odseku 2, nebude trestne zodpovedný, ak konal v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia.

(4) Ak sa niekto vzhľadom na okolnosti prípadu mylne domnieva, že útok hrozí, nevyučuje to trestnú zodpovednosť za čin spáchaný z nedbanlivosti, ak omyl spočíva v nedbanlivosti.“

⁴⁵ Podľa § 24 zákona č. 300/2005 Z. z. je v súčasnosti inštitút krajnej núdze upravený v právnom poriadku Slovenskej republiky nasledovne:

„1) Čin inak trestný, ktorým niekto odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému týmto zákonom, nie je trestným činom.

(2) Nejde o krajnú núdzu, ak bolo možné nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému týmto zákonom za daných okolností odvrátiť inak alebo ak spôsobený následok je zjavne závažnejší ako ten, ktorý hrozil. Rovnako nejde o

V súvislosti s navrhovanou úpravou skúmaných inštitútov považujem za potrebné si uvedomiť, že platná právna úprava v medzivojnovvej Československej republike vychádzala z odlišnej právnej úpravy, obsah ktorej som naznačil v prvej časti článku. Predložené právne osnovy (logicky) určitým spôsobom zjednotili predmetné inštitúty, nutná obrana je vnímaná ako osobitý prípad núdze.

V súvislosti s pokusmi o unifikáciu trestného práva chcem konštatovať, že proces prijatia osnovy trestného zákona o zločinoch a prečinoch a zákona priestupkového z roku 1926 nebol dovŕšený. Osnova prijatá nebola. Prípravy trestného zákona pokračovali následne od roku 1936. Rovnako tak tzv. „úradnícka osnova“ z roku 1937 nebola parlamentom schválená, jedným z dôvodov bol odpor medzi konzervatívnymi kruhmi, spokojnými s doterajším status quo.⁴⁶ Proces unifikácie trestného práva bol v období Československej republiky rokov 1918 až 1938 realizovaný prostredníctvom prijímania čiastkových právnych noriem. Obdobie právneho dualizmu bolo prekonané až prijatím Trestného zák. č. 86/1950 Zb.⁴⁷

IV. ZÁVER

V predložennom článku som sa pokúsil o analýzu vývoja inštitútov nutnej obrany a krajnej núdze v skúmanom období, s čiastočným dôrazom na prvé snahy o unifikáciu trestného práva v rokoch 1921 až 1926. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že predmetné snahy o prekonanie obdobia právneho dualizmu sa samozrejme týkali aj oboch inštitútov. Dochádzalo k (aj keď nie úspešným) pokusom o určité „zjednotenie“ rôznych teoretických pohľadov na ich zmysel, význam, miesto v právnom poriadku. V ďalšom bádani by som sa chcel zamerať na ich detailnejšiu analýzu, a to aj pri pokuse o unifikáciu trestného práva z roku 1937, s prípadným presahom aj na iné okolnosti, ktoré sú z dnešného pohľadu vedy trestného práva radené medzi okolnosti vylučujúce protiprávnosť.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Nutná obrana, (krajná) núdza, unifikácia trestného práva, medzivojnové Československo.

KEY WORDS

Self-defence, necessity, unification of criminal law, interwar Czechoslovakia.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BURDA, E.: K výkladu tretieho a štvrtého odseku nutnej obrany, In: Justičná revue 12/2006.
2. DOLENSKÝ, A.: Nová koncepcie nutnej obrany, In: Bulletin advokacie č. 1/1994.

krajnú núdzu, ak ten, komu nebezpečenstvo priamo hrozilo, bol podľa všeobecne záväzného právneho predpisu povinný ho znášať.“

⁴⁶ MALÝ, K. a kolektív: Dějiny českého a československého práva do roku 1945 (2. upravené vydání), Linde Praha a. s., 1999, str. 340.

⁴⁷ Trestný zákon č. 86/1950 Zb. z 12. júla 1950, predmetné inštitúty upravoval vo svojich § 8 a 9 nasledovne: „Konanie ináč trestné, ktorým niekto odvracia útok na ľudovodemokratickú republiku, jej socialistickú výstavbu, záujmy pracujúceho ľudu alebo na jednotlivca, nie je trestným činom, ak

a) útok priamo hrozil alebo trval a

b) obrana bola útoku primeraná.“

Podľa § 9 Trestného zákona „(1) Konanie ináč trestné, ktorým niekto odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace ľudovodemokratickej republike, jej socialistickej výstavbe, záujmom pracujúceho ľudu alebo jednotlivcovi, nie je trestným činom, ak

a) spôsobená škoda je menšia než tá, ktorá hrozila, a

b) nebezpečenstvo nebolo možno odvrátiť ináč.

(2) Nejde o krajnú núdzu podľa odseku 1, ak ten, komu nebezpečenstvo hrozilo, bol povinný ho znášať.“

3. FICO, M.: Vybrané aspekty právnej úpravy nutnej obrany v prvej československej republike, In: Pocta Eduardovi Vlčkovi k 70. narodeninám (sest. BUBELOVÁ K.), Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2010, ISBN 978-80-244-2491-0.
4. FICO, M.: Právna úprava inštitútu sebaobrany v Tripartite, In: Historický vývoj súkromného práva v Európe (Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 27. – 28. mája 2011 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach), Košice, 2011, ISBN 978-80-7097-893-1.
5. FRIEDL, Š.: Obrana a núdza, In: Právny obzor 1944, číslo 2.
6. GÁBRIŠ, T.: Právo a dejiny (Právohistorická propedeutika), Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Slowakov w Polsce, Kraków, 2012, ISBN 978-83-7490-490-2.
7. GRONSKÝ, J.: Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa I 1914-1945, Nakladatelství Karolinum, Praha 2005, ISBN 80-246-1027-2.
8. HORÁK, O.: Trestní právo meziválečného Československa (Vybrané otázky), In: Československé trestní právo v proměnách věků (SALÁK, P., TAUCHEN, J. (ed)), Masarykova univerzita, Brno, 2009, ISBN 978-80-210-5086-0.
9. KALLAB, J.: Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské, Část obecná i zvlášť, Melantrich a.s. v Prahe 1935.
10. KERECMAN, P.: Krajná núdza v slovenskom trestnom práve alebo o vzťahoch chránených záujmov, In: Právny obzor, 82, 1999, č.6.
11. KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P.: Kořeny a inspirace velkých kodifikací (příspěvek k aplikaci „Principu“ E. F. Smidaka), AVENIRA Stiftung, Luzern, 2008, ISBN: 978-80-87109-07-6.
12. LATA, J.: Vývoj institútu nutné obrany a krajní nouze v českých zemích, In: Trestní právo, 1999, č. 6.
13. MALÝ, K. a kolektiv: Dějiny českého a československého práva do roku 1945 (2. upravené vydání), Linde Praha a.s., ISBN 80-7201-167-7.
14. MASOPUST, Z. (ed.): Právo a stát na stránkách Právníka (150 let českého právnického časopisu), Praha, Ústav státu a práva AV ČR, 2011, ISBN 978-80-87439-05-0.
15. MILOTA, A.: Reforma trestního zákona v Československu, Právnická jednota na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, Bratislava, 1934.
16. NOŽIČKA, J. (sp.): Zatímní návrh obecné části trestního zákona (záznamy z porad slovenské komise pro obor práva trestního v Bratislavě), Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy spolu s Právnickou jednotou na Slovensku v Bratislavě, Praha, 1924.
17. PARDEL, T. : Motivácia ľudskej činnosti a správania, SPN 1977.
18. Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového, Ministerstvo spravedlnosti, Praha, 1926.
19. SOLNAŘ, V.: Trestní právo hmotné, Část obecná, Nákladem knihovny sborníku věd právních a státních, Praha 1947.
20. SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: Základy trestní odpovědnosti, Nakladatelství Orac, Praha 2004, ISBN 80-86199-74-6.
21. SKŘEJPKOVÁ, P. (usp.): Antologie československé právní vědy v letech 1918 – 1939, LINDE PRAHA, Praha, 2009, ISBN 978-80-7201-750-8.
22. VLČEK, E.: Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, Masarykova univerzita, Brno, 2004, ISBN 80-210-3506-4.
23. VYMĚTAL, J.: Lekárska psychologie, Portál, Praha 2003.
24. Zatímní návrh obecné části trestního zákona, Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1921.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Miroslav Fico, PhD.

Odborný asistent Katedry dejín štátu a práva

UPJŠ v Košiciach, Právnická fakulta, Kováčska 26, 040 01 Košice

e-mail: miroslav.fico@upjs.sk,

tel.: +421 55 2344131